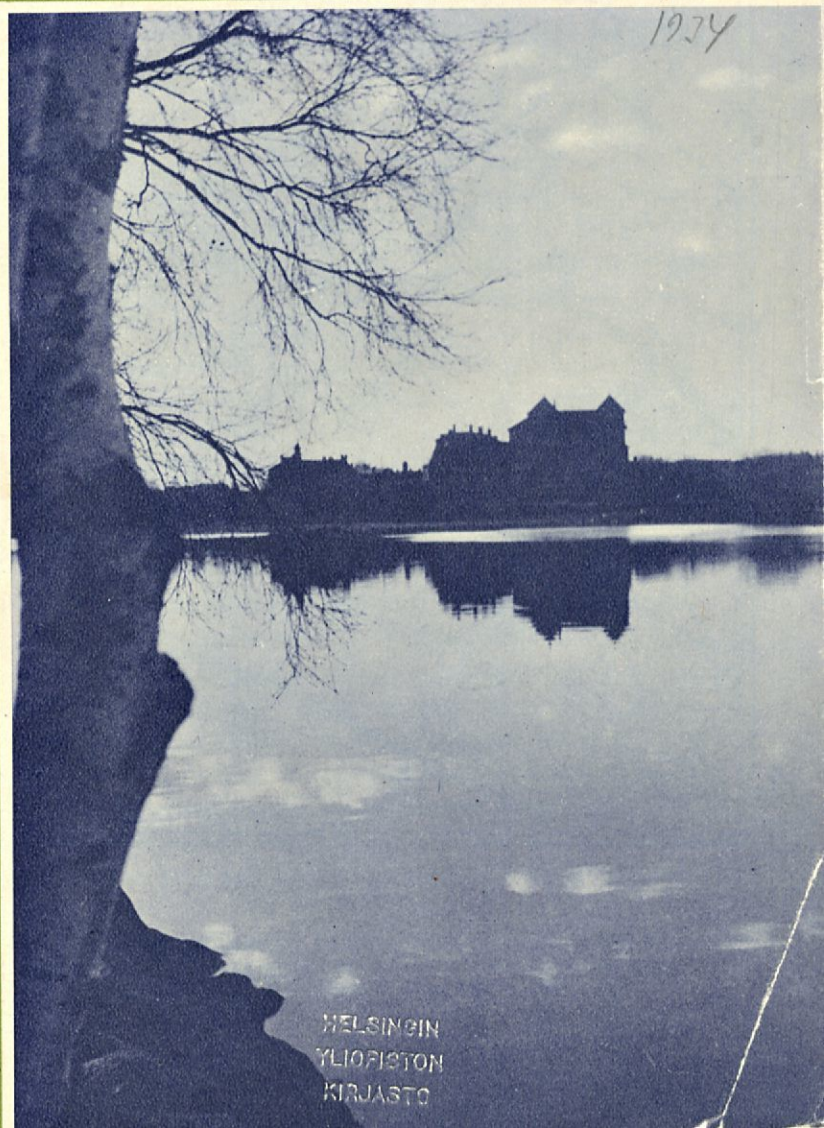

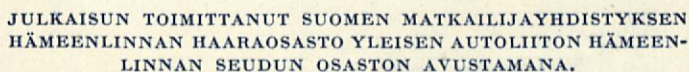
HÄMEEN- LINNA

1934

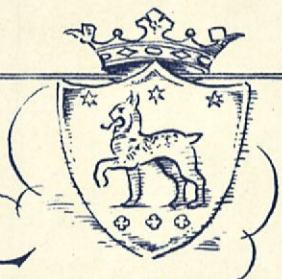
HELSINGIN
YLIOPISTON
KIRJASTO

Mittakaava:

HÄME

on ihanteellinen matkailumaa

»Häme on Suomen sydän» (Töpelius).

Yleisesti tunnettuja lienevät S. Topeliuksen kauniisti tulkitsemat ajatukset Kangasalan harjusta, Längelmäveden, Roineen ja Mallasveden välkkyivistä aalloista samoin kuin J. L. Runebergin säkeet Vanajaveden rannalla lepäävästä Hämeen pääkaupungista, jota hän oli ihaillut Hattelmalan harjulta. Mutta vasta viime vuosina on yhä enemmän kiinnitetty huomiota yleensä Hämeeseen matkailumaana, joka maamme muiden turistiseutujen rinnalla kykenee tarjoamaan ainakin yhtä ihania nähtävyyksiä kuin ne, vieläpä sellaista, jota muualla maassamme ei tapaakaan. Silmiä hivelevien nähtävyyksien ohella saa matkailija Hämeessä tutustua ei vain tämän maakunnan, vaan koko maallekin tärkeisiin historiallisiin muistomerkkeihin. Vähäiseksi ei ole arvioitava sitä työtä, jonka tulokset näkyvät Hämeen viljavissa vainioissa ja hyvin hoidetuissa taloissa. Eikä unohtaa sovi, että täällä kukoistaa myös maan ehkä huomattavin teollisuus.

»Häme on Suomen sydän.» Se on kaunis ja viljava maa, jonka rehellinen ja sitkeä kansa tuntee voimakasta koti-seuturakkautta. Sen nähtävyyksiin kannattaa tutustua ja ennen kaikkea on jokaisen suomalaisen todettava laulun sanat:

»sen tuskin tiedän vertaista
niin kaunista, niin herttaista
kuin kulta Hämeen maa».

Hämeenlinna ilmasla katsottuna.

(Valok. Ilmavoimat.)

H Ä M E E N L I N N A

Kaupungit ovat kuin ihmisen kasvot. Ne ovat ilmeikkäät tai ilmeettömät. Niistä loistaa ilo ja ystävällinen hymy, niistä kuvastuu elämän vakavuus, toisinaan arkinen harmaus. Ja paljon muuta.

Ne kasvot, joilla Hämeenlinnan vanha, historiallinen kaupunki ja siihen välittömästi liittyvät ympäristöt meihin katsovat, ovat samalla hymyilevän ystävälliset ja arvokkaan vakavat. Niihin sisältyvät vuosien opettavat kokemukset, jokapäiväisen elämän uurastus ja viihtyisän levon sulaisuus. Ne jättävät katsojaan unohtumattoman ja miellyttävän muiston. Niinhän jo Runeberg laulaa:

»Hämeenlinna, ensi kerran kun sun kuutamossa näin
Hattelmalan harjanteelta, mene ei se mielestäin.»

Ja todella kaunis vielä tänäkin päivänä on se näky, joka avautuu matkamiehen eteen Hattelmalan harjan-

Ajosilla kaupungissa.

(Valok. Aho, Soldan & C:o.)

teilta: Vanajaveden kaartamalla niemellä lepäävä kaupunki, jonka rakennusten ääriveriivat ja lukuisat puistot sekä taempana mäenharjanteella kohoava vanha Birger Jarlin linna (Kronoborg) antavat maisemalle tenhoavaa värikkyyttä.

Tämä linna, joka todennäköisesti perustettiin Birger Jarlin ristiretken aikana, on keskiajalla ollut Ruotsin vallan tukikohtana Suomen sisämaassa. Uudella ajalla se on ollut erittäinkin asehuoneena ja maa-armeijan varastopaikkana tärkeä. V. 1836 muutettiin linna nykyiseen tarkoitukseensa, vankilaksi.

Jo heti linnan perustamisen jälkeen muodostui sen liepeille asutusta. V. 1639 antoi Pietari Brahe paikkakunnalle kaupungin oikeudet, joita lisättiin ja uudistettiin v. 1650. Kymmenen vuotta myöhemmin tulipalo hävitti linnan, vv. 1713 ja 1739 kaupungin. Kustaa III:n v. 1775 käydessä kaupungissa, joka oli sijainnut linnan pohjoispuolella, lahjoitti hän kaupungille Saaristen virkatalon ehdolla, että kaupunki muutet-

Sotaväki marssimassa.

(Valok. Aho, Soldan & C:o.)

taisiin sanottuun kartanoon kuuluvalla, linnasta etelään päin sijaitsevalle Niementausta-nimiselle mäelle, jossa se vieläkin on. Linnahan on nykyään sijoitettu Hämeenlinnan keskus- ja lääninvankila. Aivan viime aikoina on koetettu saada vankila siirretyksi muualle, jotta linna, yhtenä historiamme huomattavimmista muistomerkeistä, voitaisiin muodostaa sopivalla tavalla museoksi.

Itse kaupunki tekee miellyttävän vaikutuksen. Taiteilija J. Vikstedt lausuu kirjassaan »Suomen kaupunkien vanhaa rakennustaidetta» mm.: »Siromuotoinen klassismi onkin luonteenomaisempi Hämeenlinnan kuin muiden pikkukaupunkien vanhemmille osille, sillä minne ikänä luomme silmämme, näemme tämän tyyliuunnon käyvän kunniakasta kamppailua muualta tulvehtivaa mauttomuutta vastaan.» Kaupunki voikin ylpeillä sillä, että useat sen huomattavista taloista — mm. Lääninhallituksen talo — ovat kuuluisan arkkitehti Engelin suunnitelmien mukaan rakennetut. Mutta uudemman ajan tyyliuunnat

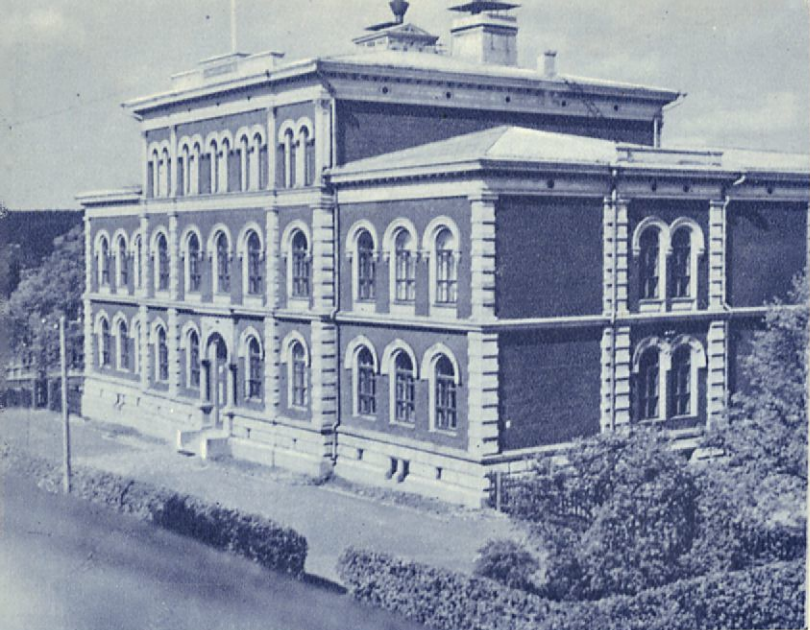

Katukuva Hämeenlinnasta.

(Valok. Aho, Soldan & Co.)

ovat myös edullisesti edustettuja (arkkitehteinä Armas Lindgren, Valter Thomé, V. Palmqvist, V. Penttilä, Väinö Keinänen, V. Vähäkallio ym.). Useat puistot ja aukiot antavat kokonaisuudelle viihtyisän leiman.

Vanhastaan on Hämeenlinna tunnettu huomattavana koulukaupunkina, olihan suomalainen normaali-lyseo ennen Helsinkiin siirtymistään sijoitettuna juuri tänne. Ja vieläkin on kaupunki tärkeä koulukeskus, jossa nykyisin toimivat Hämeenlinnan lyseo, Suomalainen yhteiskoulu, Hämeenlinnan Tyttölyseo, Alakansakouluseminaari, Hämeenlinnan kauppakoulu, Kotiteollisuusopisto (Wetterhoffin työkoulu) ym. Mutta suurempi merkitys on Hämeenlinnalla virastokaupunkina ja sotaväen majoituspaikkana. Täällä läänin pääkaupungissa toimii Hämeen läänin maaherranvirasto, lääninmaanmittauskonttori, lääninrakennuskonttori, lääninmetsälautakunta, lääninsairaala ym. Hämeen maakunta-arkisto — ensimmäinen laatuaan maassamme — on sijoitettu kaupungin upeaan

Hämeenlinnan lyseo.

(Valok. Erkki Sohlberg.)

kirjastotaloon, joka on rakennettu entisestä venäläisestä sotilaskirkosta.

Varakkaan maakunnan keskuksena on Hämeenlinnalla suuri merkitys k a u p p a - j a l i i k e p a i k k a n a. Siinä suhteessa laaja Vanajavesi laivaliikenteineen on tärkeä tekijä, joskin autoliikenne on käynyt vieläkin tärkeäm-

Kauppatori.

(Valok. Aho, Soldan & Co.)

Maaherran virasto.

(Valok. Aho, Soldan & Co.)

mäksi. Kaupungissa on monia tehtaita, edustaen nahka-, kenkä-, puusepän-, turkis-, olut-, säilyke-, jalometalli-, saha-, faneeri- ym. teollisuutta; edelleen kustannusliike, suuria kauppaliikkeitä, niin tukku- kuin vähittäiskauppoja. Niinikään on useita pankkeja palvelemassa yleisön tarpeita.

Hämeenlinnan kirkko.

(Valok. Erkki Sohlberg.)

Saksalaisten sankaripatsas Tähtipuistossa. (Valok. E. Rytkönen.)

Iso tori ympäristöineen muodostaa kaupungin keskustan. Torin itäpuolella kohoaa valtavana kaupungin kaunis, v. 1798 rakennettu ja tyyliältään erikoinen kirkko istutuksilla varustetun Kirkkopuiston ympäröimänä. Se rakennettiin Kustaa III:n aikana J. L. Desprezin piirustusten mukaan alun perin amfiteatterin tavoin pyöreäksi, alttari keskellä ja istuinsijat porrasten tavoin kohoten sen ympäriltä. V. 1892 se muutettiin ristikirkoksi arkkitehti J. Stenbäckin piirustusten mukaan. Nykyiseen kuntoon se saatettiin v. 1912 arkkitehti Ilmari Launiksen suunnitelman mukaan, ollen nyt maamme kauneimpia. Väritys on hieno, sopusointuinen, stukkiornamentit ja lasimaalaukset tunnelmaa herättävät. Kirkkopuiston eteläiseen osaan on pystytetty sankaripatsas v. 1918 kaatuneiden hämeenlinnalaisten muistoksi. — Kirkon edustalla on portailla torista kohoava, prof. Armas Lindgrenin sommittelema nykyaikainen puistikko pylväskäytävineen ja suihkulähteineen. Tähän sijoitetaan runoilija Paa vo Cajanderin rintakuva kesällä 1934. Torin eteläpuolella on renessanssityylinen raatihuone ja sitä vastapäätä jo ennenmainittu maaherranvirasto- ja asunorakennus.

Hämeenlinnan vielä mainitsemisen arvoisia nähtävyyksiä on Hämeenlinnan Museo, jonka suojissa on jo varsin huomattavia kokoelmia arvokkaita esineitä.

Hämeenlinnaa on sanottu »ihanien puistojen kaupungiksi». Ja todella se sitä onkin. Olemme jo ohimennen mai-

Hämeenlinna Vanajaveden rannalla. (Valok. Aho, Soldan & C:o.)

ninneet muutamia. Unohtaa ei saa myöskään Tähti-
puistoa, jonka keskelle on pystytetty kaupungin
vapauttamiseen v. 1918 osaaottaneiden, sankareina kaatu-
neiden saksalaisten muistopatsas. Satama-
aluetta ja Vanajaveden rantaa kiertää näköalaa somen-
tava Rantapuisto. Paikka, jonka liepeellä vanha
kaupunki ennen sijaitsi, jäi pitkiksi ajoiksi kiviröyk-
kiöitä täynnänsä olevaksi jylhäksi mäeksi, jota yleensä
pelättiin, koska siellä oli Hämeenlinnan viimeinen mes-
tauspaikka. Maaherra C. O. Rehbinder (1841—63) pani
toimeen siellä sitten suuria puhdistamis-, raivaus- ja
tasoitustöitä, siten muuttaen tämän villin ja pelätyn seudun

Linnan vallihauta.

(Valok. Aho, Soldan & C:o.)

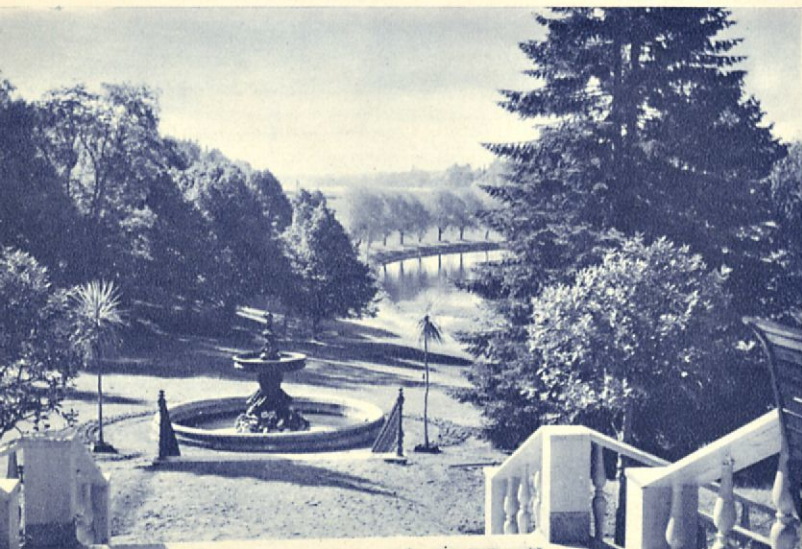
ihanaksi puistoksi, joka laatuunsa ja luonnonkauneuteen nähden on maamme ensimmäisiä. Puiston keskellä on avara juhla-kenttä, jota käytetään monenlaisiin ulkoilu-juhliin. Kesäisin voi pistäytyä myös alueella olevaan ravintolaan.

Mutta Hämeenlinna saa ylpeillä omistaessaan Pohjoismaiden suurimman puistoalueen, jonka nimi

AULANKO-KARLBERG

on jokaiselle suomalaiselle tuttu. Tehkäämme sinne pieni kiertomatka — sen tämä maamme huomattavin matkailukeskus kyllä sietää. Matkan sinne voimme tehdä joko laivalla tai autolla (6 min. Hämeenlinnan asemalta), ellemme tahdo mennä sinne kävellen. Haluamme ensin majoittua ja menemme Karlbergin kartanon talvella 1928 palaneen pää-rakennuksen paikalle rakennettuun Aulangon hotelliin. Käytettävissä olevan tilan ja toivomuksemme mukaan saamme asunnon jossakin matkailukeskukselle kuuluvista siisteistä ja nykyaikaisilla mukavuuksilla varustetuista huviloista. Pää-ravintolan kuis-tilta avautuu eteemme ainutlaatuinen näky: suurenmoinen puisto suihkukaivoineen, oikealla loivasti kaartuva kivetty ranta ja edempänä taustalla Birger Jarlin linna ja sen

Näköala Aulangon ravintolan parvekkeelta. (Valok. Arvid Ohlsson.)

Lepohetki Aulangolla.

(Valok. Aho, Soidan & C:o.)

takana kohoutuva Hämeenlinna. Siinä on näköalan ihannuutta, joka etsii vertojaan. Ja kun sitten teemme kieroksen tässä kuulussa puistossa, niin emme voi olla ihmettelmättä sitä työtä ja niitä suunnattomia varoja, joita on uhrattu tämän vielä viime vuosisadan loppupuolella kivikoisina mäenrinteinä olleen alueen nykyiseen kuntoon saattamiseksi. Joka askelella näemme jotakin mieltäkiinnittävää. Aivan kartanoon johtavan ajotien varrelta kohoo keskiaikaiseen tyyliin rakennettu graniittilinna, jonne kuljetaan salaperäisyyttä uhkuvan tunnelin kautta. Tämän linnakkeen tornista avautuu kaunis näköala Vanajavedelle. Kun nousemme rinnettä ylös, huomaamme joka puolella hoidettuja, puita kasvavia nurmikoita. Ylempänä siintää puiden välistä pari keinotekoista järveä, joiden pintaa halkovat joutsenet. Siellä täällä näemme siroja huvimajoja, joista erikoisen maininnan ansaitsee »Onnen temppeli».

Nousemme yhä ylöspäin ja saavumme ihanasta näköalastaan kuuluisalle Aulangon vuorelle, jonka

Joutsentampi Aulangon kansallispuistossa. (Valok. Aho, Soldan & C:o.)

korkeimmalle kohdalle on rakennettu n. 40 m:n korkuinen graniittinen näkötorni. Täältä saamme ihailla näköalaa, joka hämmästyttää valtavuudellaan. Sen vertaista vaihtelevaisuudessa ei tapaa muualla Suomea. Alhaalla äkkijyrkän vuorensinämän juurella huimaavassa syvyydessä lepää salojärven tyyni pinta, jonka keskelle kaunis niemeke somasti työntää lusikkamaisen kärkensä, siitä nimikin *Lusikkaniemi*. Eteemme avautuva näköala on niin laaja, että se kokonaan valtaa mielen. Hämeenlinna on kuin pieni, idyllinen puutarhakaupunki. Tummiin metsien ja viljavien vainioiden yli häämöttää yhdeksän pitäjän alueella vaihtelevassa järjestyksessä järviä ja lampia, taloja ja kyliä, vieläpä kuusi kirkkoa. Jyrkkiä kallioseinämään hakattuja portaita, jotka lähtevät tornin juurelta, laskeudumme *Aulangonjärven* rantaan. Matkan varrella saamme ihailla kallioluolaan sijoitettua taiteilija R. Stigellin veistämää *karhuryhmää*.

Aulangon vuori näköalatornineen.

(Valok. Arvid Ohlsson.)

Olemme viipyneet jo pitkän aikaa tässä maamme huomattavimmaksi matkailukeskukseksi muodostetussa Aulangossa. Mutta silmälle riittää uutta näkemistä, uutta ihailemista viikkomääriksi tässä yli 80 ha:n suuruudessa puistossa, jota vastaavaa ei ole olemassa muualla Pohjoismaissa, tuskin missään maailmassa. Ken tahtoo, voi täällä kulkea uusia teitä ja käytäviä, joita puiston alueella on kokonaista 37 km. Uimarannat, verkkopallokenttä, souteleminen ym. lisäävät viihtyisyyttä loppumattomiin. On lisäksi huomattava, että täällä yhtyy Suomen suloinen luonnonkauneus ihmiskäden luomaan luonnon somistami-

Aulangon näköalatorni.
(Valok. Arvid Ohlsson.)

*Karhuluola, jossa on
R. Stigellin veistosryhmä.
(Valok. Arvid Ohlsson.)*

seen yllättävän miellyttävästi.

Eikä paikkakunnalta puutu kiintoisaa historiaakaan. Aulangon vuorella on pakanuuden aikana ollut linna, joka tarinan mukaan hävitettiin silloin, kun Hämeen linna rakennettiin.

HÄMEENLINNAN YMPÄRISTÖT

Hämeenlinnan ympäristössä on joka suunnalla tyypillisiä hämäläisiä maisemia, joissa luonteenomaisesti yhtyy luonnonkauneus vanhaan kulttuuriin. Jos ensin suuntaamme kulkumme Hämeenlinnasta etelään päin, joudumme Turuntietä pitkin kuljettuamme Helsingin maantielle, joka n. 3 km:n päässä Hämeenlinnasta kulkee

Aulangonjärvi.

(Valok. Aho, Soldan & Co.)

tunnettua Hattelmalan harjua pitkin. Tämä harjuhan on aina yhdistetty Hämeenlinnan nimeen, niin kuin tekee runoilija Runeberg runossaan Vänrikin markkinamuisto. Harjun länsipuolella avautuu laaja viljelysmaisema, jonka keskellä on Hattelmalan ruohorantainen järvi. Itäpuolella harjua Vanajavesi kiemurtelee kapeana väylänä ohi matalalla kummulla seisovan vanhan harmaakivisen Vanajan kirkon, Hämeenlinnan kaupunki

Hattelmalan harjulta.

(Valok. Arvid Ohlsson.)

siintää rakennuksineen monien puistojensa keskellä ja harjun lähellä on Hämeen piirimielisairaalan laaja uudenaikainen rakennusryhmä. Hattelmalan harjun korkeimmalle kohdalle on Hämeenlinnan matkailijayhdistyksen toimesta rakennettu pieni näköalaparveke, josta voi ihailla avautuvia hymyileviä maisemia.

Helsingin maantietä eteenpäin kuljettaessa Vanajaveden ja maantien välissä on n. 6 km päässä kaupungista valtion omistama Perttulan kasvatustulos-tylsämielisiä varten. Sen päärakennus on Hämeen läänin entisen kuvernöörin O. R. Rehbinderin rakennuttama, ja oli se hänen kesäasuntonsa, kunnes hän erottuaan v. 1863 kuvernöörinvirasta muutti sinne vakinaisesti asumaan. Kansa nimitti tätä jylhänkaunista paikkaa Pirunlinnaksi, ja ankan kuvernöörin kieltojen johdosta tietysti nimi sitä paremmin vakiintui. Nyt toimii vanha Rehbinderin huvila siihen lisättyine rakennuksineen ainoana sellaisena laitoksena maassamme, jossa tylsämielisille annetaan oppia sekä ohjausta itsenäiseen toimeentuloon.

Noin 10 km päässä Hämeenlinnasta erkanee Helsingin maantiestä vanha »Tammisaaren tie», josta metsäisen taipaleen takaa avautuu Janakkalan kirkon seudun vanha kulttuurimaisema. Itse kirkko on samoja Hämeessä lukuisia välitystyylisiä harmaakivikirkkoja, ja sen alapuolella on vanha pakanuudenaikainen uhrilähde, »Laurinlähde», jota nimestä päättäen on käytetty pyhityspaikkana myös katolisena aikana. Janakkalan huomatta-

vimpia nähtävyyksiä on H a k o i s t e n l i n n a m ä k i, joka on tyypillisiä pakanuudenaikaisia puolustuslinnoja, mutta jossa kaivausten tuloksista päätellen on myöskin ollut varsinaisia linnarakennuksia aikaisemmalla keskiajalla. Onkin väitetty, että Hakoisten linna on juuri Birger Jarlin perustama, jolloin Hämeenlinna olisi sitten vasta 1300-luvulla rakennettu.

Hämeenlinnasta pohjoiseen päin johtaa nykyään kolmekin maantietä. Läntisintä niistä, ns. Porin tietä, päästään P a r o l a n l e i r i l l e, joka on vanha sotaväen harjoituspaikka jo Ruotsin vallan aikana ja jossa nykyäänkin joka kesä on armeijamme joukkoja leiriharjoituksissa, joiden iltahartautta klo 21 yleisöllä on tilaisuus seurata. Parolan kenttä on nykyään rakennettu maalentokentäksi. Sen reunassa on p r o n s s i n e n l e i j o n a, joka on pystytetty Aleksanteri II:n käynnin muistoksi Parolassa v. 1863. Patsas, jonka on valmistanut taiteilija V. Sjöstrand, on pienen puistikon ympäröimä.

Keskisin Hämeenlinnasta pohjoiseen johtavista maanteistä vie ohi kaupungin puiston ja K i r s t u l a n vanhan kartanon, joka nykyään on vankisiirtolana, H a t t u l a n v a n h a l l e k i r k o l l e. Tämä kirkko, joka epäilemättä on vanhin Hämeen kristillisistä kirkkoista, on seudun huomattavimpia historiallisia muistomerkkejä. Kirkko on rakennettu tiilistä, jossa suhteessa se poikkeaa muista keskiaikaisista kirkkoista. Kirkko on tällä kertaa Muinaismuistoyhdistyksen hallinnassa ja on sen vanhat seinämaalaukset saatettu uudestaan näkyville. Myöskin on sen aikaisempaa sisustusta, joka luterilaisena aikana katosi vinnille, sijoitettu kirkkoon siinä määrin kuin sitä on jäljellä. Matkailijoilla on tilaisuus käydä kirkossa sovituaan siitä kirkon lähellä asuvan vartijan kanssa, ja on kirkossa myös saatavissa sitä lähemmin selostava opaskirjanen.

Hattulan vanhalta kirkolta alkaen on pitkän matkaa mielenkiintoisia seutuja. Pitäjän uusi kirkko sijaitsee väkirikkaan kirkonkylän, Mierolan, toisessa laidassa. Siitä noin kilometrin päässä erkanelee maantie Tyrvääntöön päin vanhasta Rahkoilan kylästä, ja tämän maantien varrella,

Hattulan kirkon värikkäillä kalkkimaalauksia.

(Valok. Iffland.)

joka kulkee osaksi Vanajaveden reitin sivua, on ensinnäkin vanha Vesunnin kartano. Edelleen matkaa jatkettaessa saavutaan myöskin historiallisesti kuuluisaan Lepaan kartanoon, jossa nykyään on valtion omistama puutarhaopisto. Lepaa istutuksineen, kasvihuoneineen ja vanhoine kappeleineen on nähtävyys, joka ansaitsee huomiota.

Itäisin tie Hämeenlinnasta pohjoiseen päin lähtee kaupungista Viipurintietä pitkin kääntyen n. 1 km päässä kaupungista Hätilän vanhan virkatalon kohdalla pohjoiseen sivuuttaen osittain Hämeenlinnan maalaiskuntaan ja osittain kaupunkiin kuuluvan asutuksen teollisuuslaitoksineen, joista mainittakoon Hämeenlinnan Höyrysaha, Häme Faneeritehdas ja Turkistehdas. Sen jälkeen sivuutetaan Aulangon kuulus puisto ja tie jatkuu ohi Metsänkylän, Ellilän ja Ahlbackan kartanoitten Rahkoilan kylään,

jossa se yhtyy Hattulan vanhalta kirkolta tulevaan tiehen, jatkuen siitä edelleen Hauholle, Pälkäneelle ja Tampereelle. Tämä tie on nyttemmin saatu valtion maantiekseksi ja tarjoaa se mieluisan vaihtelun mahdollisuuden Hämeenlinnasta pohjoiseen päin kuljettaessa.

Hämeenlinnasta itään päin mentäessä loppuu kaupungin alue heti rautatien yli mentyä. Siinä on aluksi lyhyt matka maalaiskuntaa ja senjälkeen alkaa Vanajan pitäjää. Vanajan kirkko on lähin kaupungin ympäristössä olevista; se on myöskin keskiaikainen kivikirkko ja on nähtävästi aikoinaan ollut hyvinkin laajan emäseurakunnan hengellisen elämän ahjona. Vanajan kirkon erikoisena nähtävyytenä on kaunis vanha alttarikaappi, joka hiljattain taitavasti korjattuna kuuluu maamme huomattavimpiin kirkollisiin taidetöihin.

Vanajassa sijaitsee myös Suomen suurimpia kartanoita, Harviala, jonka rakennukset, puutarhat, fasaanit ja ym. tarjoavat huomattavan nähtävyyden.

Hämeenlinnan länsipuolella ovat seudut huomattavasti karumpia kuin muihin suuntiin kuljettaessa. Aivan lähellä kaupunkia on muutamia viljelysaukeita Vanajassa ja maalaiskunnassa, mutta sitten on maasto suurimmaksi osaksi metsäistä aina siihen saakka, kunnes Tammelassa Varsinais-Suomen viljelysaukeat alkavat. Luonnonkauneutta ei näiltä seuduilta suinkaan puutu; onhan kaupungista noin 2 km päässä oleva Ahveniston pikkujärvi ympäristöineen ja jyrkkine harjuineen aivan erikoislaatuinen, ja tarjoutuu siellä samoin kuin siihen liittyvillä harjanteilla verrattomia mahdollisuuksia talviseen hiihtoon.

AUTOREITTEJÄ ETELÄ-HÄMEESSÄ

Kun Birger Jarl aikoinaan perusti Hämeen linnan, valitsi hän sen rakennuspaikaksi sellaisen kohdan, joka maantieteellisesti oli sopivin etenkin kulkureitteihin nähden. Sen aikaiset kulkuväylät olivat pääasiallisesti vesireittejä. Mutta vähitellen kehittyivät olot sellaisiksi, että maantiet astuivat vesiteiden rinnalle ja aivan viime

Ahveniston järvi.

(Valok. A. J. Koskinen.)

aikoina ne ovat käyneet ylivoimaisiksi merkitykseltään. Vanhana asuin- ja kauppapaikkana onkin Hämeenlinna vetänyt puoleensa maakunnan asukkaita ja siitä johtuu, että maantieverkosto Hämeenlinnaan on sekä laaja että samalla kiintoisa matkailunkin kannalta. Seuraavassa luettelemme huomattavimmat maantiet.

Hämeenlinna—Helsinki. Kauppatorilta lähdetään Raatihuoneenkatua Kirjastotalon ohi läntiseen ilman-suuntaan ja käännytään Turuntie 29 kohdalla etelään. Tie hyvää, tasaista, lukuunottamatta *H a t t e l m a l a n* kuuluisaa harjua, josta on ihana näköala yli Vanajaveden ja

Hämeenlinnan kaupungin. N. 7 km päässä kaupungista Perttulan tylsämielisten kasvatuslaitos. Turengiin pääsee Hämeenlinnasta myös kauppatorilta itään päin Raatihuoneenkatua ja Viipurintietä kulkién Hättilän sekä Idänpään kylien kautta. Tämä tie sivuaa kauniin Katumaanjärven. Harvialan kartano 10 km päässä kaupungista. Turengista Janakkalan kirkolle on tie metsäistä, yleensä hyvää ja leveätä. Janakkalan huomattavin nähtävyys on Hakoisten Linnanmäki. Ryttylään tultaessa asuttuja seutuja. Hausjärven kirkko aivan tien vieressä kummulla. Tienhaara oikealle vie Helsinkiin päin. Hikiän kylä ennen samannimistä asemaa. Siitä edelleen jatkuu tie Hyvinkään, Nukarin, Hyrylän, Helsingin pit., Malmin ja Vanhankaupungin kautta Helsinkiin, jonne matka Hämeenlinnasta 127 km.

Hämeenlinna—Tampere. Tälle matkalle voidaan lähteä kolmeakin eri tietä. Kauppatorilta Linnankatua lähtien kuljetaan ensin Birger Jarlin linnan ohi ja sivuutetaan oikealla 1½ km päässä oleva Kaupunginpuisto. Tie on kaunista, vaihtelevaa, kulkee usein lähellä järveä, jonka toisella puolella Aulangoon laaja puisto. Kirstulan ja Herniäisten kartanot tien oikealla puolella. Hattulan vanha kirkko, joka on Muinaismuistoyhdistyksen hoidossa. Kirkkoon pääsee noutamalla avaimen vieressä olevasta talosta. Silta Mierolan kylässä Vanajaveden yli. Korkealla mäellä vasemmalla puolen mm. Hattulan uusi kirkko. Heti kirkon takana kylä, jossa tienhaara. Siihen yhtyy toinen Hämeenlinnasta lähtevä tie, joka kulkee Aulangoonpuiston kautta. Kauppatorilta menemme itään päin Raatihuoneenkatua ja ohi rautatien ylikäytäväsillan, jonka takana tie kääntyy vasempaan. Taajan asemantaustan ja Sairion kaupungin osan kautta kulkién sivuamme saha-, faneeri- sekä turkisteollisuuksia, jonka jälkeen melkein heti avautuvat mitä kauneimmat näköalat Suomen ihanimmasta puistosta Aulangoon alueella. Hotelli ja ravintola aivan tien varrella vasemmalla puolella. Edelleen kuljettaessa jäävät Metsänkylän, Ellilän ja Ahlbackan kartanot tien vasemmalle puolelle. Tie kauttaaltaan kaunista ja vaihtelevaa, matkailumielessä erikoisesti suositeltava. — Yhtyessään edellämäinittuun toiseen Hämeenlinnasta tulevaan tiehen Hattulan kirkon kohdalla, on meidän suunnattava matkamme oikealle Tampereelle mentäessä. Mainitussa tienhaarassa erkaneé tie myös Tyrväntöön, joka on erikoisesti kesävieraiden suosima ja jossa mm. sijaitsee Lepaan Puutarhaopisto. Yleensä on tie Hämeen-

linnan ja Tampereen välillä hyvää ja leveätä. Edelleen kuljettaessa on vuoroin metsäistä, vuoroin aukeata ja asuttua. Joitakin mäkiä. N. 25 km päässä kaupungista tienhaara, josta oikealle vievä on Tampereelle ja vasen Sääksmäen kautta Valkeakoskelle. Laitikkalaan tultaessa on suurempiakin mäkiä, n. 10 km aivan asumatonta taivalta. Korkea Vermasvuori kierretään uuden tien valmistuttua. Mainitulta vuorelta kaunis näköala. Tästä ympäristö asutumpaa ja viljeltyä. Muutama kylä. Silta Kyllönjoen yli. Siitä n. 4 km päässä tien vasemmalla puolella Ruokolan kartano. Sitten Pälkäneen uusi hautausmaa, josta melkein koko matka alamaata Kostian virrälle, joka yhdistää Mallas- ja Pälkäneveden. Sillalta kaunis näköala. Paikka tunnettu etenkin Isonvihan ajoilta. Onkkalan kylä on suuri ja hyvin rakennettu. Kirkko keskellä kylää, tienhaaran kohdalla. Ajettava vasemmalle. Korkealta mäeltä jo tielle avautuu ihana näky yli Mallasveden, mutta kannattaa kiivetä Pälkäneen harjulle, jonka näköalatornista avautuva maisema on Hämeen kauneimpia. Niin on myös asian laita eteenpäin Kangasalle tultaessa Vehoniemen ja Keisariharjun vastavista torneista ympäristöä tarkasteltaessa. Vehoniemellä matkailijamaja ja ravintola. Vasemmalla siitä on Roine ja oikealla Längelmävesi, joiden välkkyvät aallot innoittivat Topeliuksen runoilemaan ihanan laulunsa »Kesäpäivä Kangasalla». Kangasalan kirkonkylä on hyvin rakennettu ja taajaan asuttua. Erityisesti on huomautettava Luksialan kartanosta, jossa Kaarina Maununtytär vietti monet vuodet elämänsä ehtooseen asti. Taajaan asuttu Messukylä muodostaa jo melkein esikaupungin Tampereelle, jonne matka Hämeenlinnasta on 85 km.

Kolmas reitti Hämeenlinnasta Tampereelle lähtee Kauppatorilta länteen päin Raatihuoneenkatua ja kääntyy Turuntie 29 kohdalla pohjoiseen. Tie hyvää, tasaista. Ympäristöt viljeltyjä; 5 km päässä Parolan leirikenttä, jonka itälaitaa tie kulkee. Maantie kiertää kentän länsi- ja pohjoispuolta, Lehijärven kaunista rantaa. Toinen tie kulkee leirikentän poikitse. Keskellä kenttää »Parolan leijona», muistopatsas, joka pystytetty Aleksanteri II:sen käynnin muistoksi. Kalvolan tultaessa kiintyy huomio etupäässä Iittalaan, jossa suuri lasitehdas. Oikealla Kalvolan uusi erikoistyylinen kirkko, joka rakennettiin v. 1918 poltetun tilalle. Niemen ja Kuurilan kartanot. Sääksmäen Saarioispuolen kautta Akaan Toijalaan, tärkeä asutuskeskus ja rautatiensolmu. Siitä edelleen Viialaan, jossa useita teollisuuksia (lasi-

nahka-, saha- ja viilatehtaita). Tie yhtyy *Lempäälässä* Valkeakoskelta ja Vesilahdesta tuleviin teihin ja johtaa Tampereelle.

Hämeenlinna—Lahti. Tälle reitille lähdetään Kauppatorilta itään Raatihuoneenkatua Hätilän ja Idänpään taajaan asuttujen kylien läpi. Kaunis *Katumaanjärvi* ja *Kankaisten järvi* tien oikealla puolella. Maisemat vaihtelevia, tasaista, nousua ja laskua. Huomattavampia paikkoja tien varrella *Heinä kangas* ja *Syrjäntäka*, josta tie kääntyy oikealle. *Lammille* tultaessa voidaan ajaa kahta tietä, joista toinen vie kirkonkylän kautta. Molemmat tiet kauniita. *Kosken* kirkonkylä on joen rannalla. Ennen ollut merkittävä tehdaspaikka. Niin Hankalassa kuin Sairakkalassakin tiet hyviä, seudut yleensä viljeltyjä. — Matkan pituus 81 km.

Hämeenlinna—Turku. Kauppatorilta länteen päin Raatihuoneenkatua lähdetessä ja sivuuttamalla Kirjastotalo saavutaan Turuntielle, jonka N:o 29 kohdalla käännetään vasemmalle *Loulajan* kylään ja tämän kohdalla taas oikealle. Siitä alkaa maamme ehken suurin tie *Rengon* pitäjän *Muurilan* kylään, jossa kirkko järven rannalla tien oikealla puolen. Tienhaara aivan kirkon vieressä, vasemmanpuoleinen tie vie *Lopelle* ja Helsinkiin, oikeanpuoleinen Turkuun. Maisemat yleensä vaihtelevia. Tie *Portaaseen* kapeahkoa. Siitä se levenee ja on paikoitellen erinomaisen hyvää. Suurimman osan *Somerolta* alkaen kuljetaan joen vartta. *Kosken*, *Tarvasjoen* ja *Liedon* kirkonkylät sivuutetaan. — Matka Turkuun n. 165 km.

Hämeenlinna—Forssa. Alkumatka sama kuin Turkuun mentäessä. *Portaassa* tienhaara oikealle. *Tammelassa* *Saaren* kartano ja kuuluisa *Kaukolan* näköalapaikka. Ennen Forssaan tuloa *Mustiala*. — Forssasta jatkuu tie *Jokioisiin* ja *Ypäjälle* sekä *Loimaalle*.

HÄMEENLINNAN NÄHTÄVYYKSIÄ

Kaupungin huomattavimmista nähtävyyksistä, joita tahdomme matkailijoille suositella, mainittakoon tässä seuraavat:

Hämeen vanha linna, Birger Jarlin rakentama toisen ristiretken aikana v. 1249. Linnan lähintä ympäristöä saa katsella pyydettyä lupaa portinvartijalta.

Kirkko, rakennettu Kustaa III vahvistamien piirustusten mukaan v. 1798. Kirkkopuistossa on vapaussodassa henkensä menettäneiden kaupunkilaisten muistopatsas. Matkailijat, jotka haluavat käydä katsomassa kirkkoa, voivat sopia siitä puhelimitse kirkkoherranvirastoon (puh. 140) soittamalla.

Toripuisto kirkon edustalla. Puistossa paljastetaan Hämeen heimojuhlilla runoilija Paavo Cajanderin muistopatsas.

Hämeenlinnan museo museotalossa, Lukionk. 6.

Tähtipuisto lyseon edustalla. Keskellä puistoa on saksalaisten sankaripatsas, jonka alla lepää yli 50 Suomen vapaussodassa kaatunutta saksalaista sotilasta.

Kirjastotalo Turuntien itäpäässä. Paitsi kirjastoa ja lukusalia sijaitsee siellä myöskin Hämeen maakunta-arkisto.

Kotiteollisuusopisto, Palokunnank. 9. Opisto on ainoa Suomessa ja alansa suurin koko pohjoismaissa.

Kaupungin puisto, maaherra Otto Rehbinderin perustama v. 1847.

Aulanko — Karlberg, Suomen ihanin puisto kiinnostavine laitteineen.

Aulangon näkötorni Aulangon vuorella. Tornista aukeaa ihana ja laaja näköala yli Hämeen maisemien.

Virastoja, julkisia laitoksia ym.

Lääninhallitus, torin varrella. Avoinna klo 10—16. Lääninkanslian puhelin 114, lääninkonttorin 32, lääninkonttorin 2. osaston 525.

Kaupunginhallitus virastotalossa Raatihuoneen- ja Rauhankadun kulmassa, porras A. Kaupunginjohtaja tavattavissa arkipäivisin klo 10—13. Puhelin 150.

Kaupunginkanslia virastotalossa, porras A. Avoinna arkipäivisin klo 10—13. Puhelin 190.

Maistraatti ja raastuvanoikeus Raatihuoneella kauppatorin varrella. Pormestarin kanslia avoinna joka arkipäivä klo 11—12. Puhelin 176.

Poliisilaitos Raatihuoneella kauppatorin varrella. Puhelin 67.

Kirkkoherranvirasto, Rauhank. 14, avoinna joka arkipäivä klo 8—10. Puhelin 140.

Läänin maanmittauskonttori sijaitsee omassa talossa, Linnank. 21, puhelin 50. Avoinna joka arkipäivä klo 10—14.

Rautatieasema. Asemakonttori ja lennätin avoinna klo 8—13 ja 15—18 sekä muulloinkin henkilöjunien aikoina. Aseman kassa avoinna arkipäivisin klo 11—12 ja pikatavaratoimisto klo 8—13 ja 15—17 sekä sunnuntaisin klo 8—9 helposti pilaantuvia ruokavaroita varten.

Aseman puhelimet: konttori- ja pikatavaratoimisto 3, menevän ja tulevan tavarain toimisto 78, ravintola 311, kirjakauppa ja yleinen puhelin 278.

Posti- ja lennätinkonttori, Linnank. 19. Postin kaikki osastot avoinna arkipäivinä klo 9—17, pyhäpäivinä kaikki osastot suljetut. Kirjeenkanto klo 9 ja 12,45.

Postin haaraosasto Kiistalassa (Hämeentie 7) avoinna arkipäivisin klo 9—13 ja 17—18.

Lennätin ja valtion puhelin avoinna klo 8—21 sekä pyhä- ja juhlapäivinä klo 9—10 ja 16—18.

Tullikamari Keinusaarella on avoinna tullauksia varten joka arkipäivä klo 10—13 ja muita toimituksia varten klo 10—14. Puhelin 103.

Hämeenlinnan museo museotalossa, Lukionk. 6. Avoinna sunnuntaisin, tiistaisin ja lauantaisin klo 12—15, torstaisin klo 18—20. Puhelin 826. Muina aikoina erikoisesti sovittaessa.

Kaupungin kirjasto ja lukusali kirjastotalossa. Lukusali avoinna arkipäivisin klo 13—20,30 ja sunnuntaisin klo 14—16. Kirjasto avoinna arkipäivisin klo 17—20.

Hämeenlinnan maakunta-arkisto kirjastotalossa. Avoinna arkipäivisin klo 10—16.

KULKUNEUVOJA JA VUOROJA

Junien aikataulu lukien 15/5—34.

9,20, 11,00, 16,10,	↖	Helsinki	→	↗	8,00, 10,00, 12,40, 18,08,
18,35, 20,50, 14,20, ¹					20,36, 23,10, 21,30. ²
11,58, 12,56, 18,31,					5,50, 7,26, 9,50, 16,11,
21,30, 23,12, 15,52,	→	Hämeenlinna	→		17,52, 20,30, 19,58,
12,01, 12,57, 18,33,					5,49, 7,24, 9,47, 16,10,
21,32, 23,14, 15,53,	←	Hämeenlinna	←		17,46, 20,27, 19,56,
14,04, 14,27, 20,38,					4,20, 5,30, 7,40, 14,44,
23,29, 0,50, 17,06,	↓	Tampere	→	↘	15,26, 16,42, 18,15.

Linja-autoreittejä.

Hämeenlinna	—	Forssa
»	—	Eteläinen—Hauho
»	—	Palssari — »
»	—	Lammi — Lahti
»	—	Heinola
»	—	Helsinki
»	—	Lahti
»	—	Parola
»	—	Tuulos — Lammi
»	—	Renko — Loppi
»	—	Luopioinen
»	—	Iso-Evo — Padasjoki
»	—	Porvoo
»	—	Sääksmäki — Valkeakoski
»	—	Pälkäne — Kangasala — Tampere
»	—	Iittala — Toijala
»	—	Somero — Turku
»	—	Tyrväntö

¹ vain lauantaisin kesällä }
² vain sunnuntaisin kesällä } uusi pikajuna

Linja-auton Hiihinna—Aulanko (Karlberg) kulkuvuorot.

Hiihinasta kirkon edustalta arkip. kello 8,30, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, Aulangolta 9, 10,30, 11,30, 12,30, 13,30, 14,30, 15,30, 16,30, 17,30, 18,30, 19,30, 20,30, 21,30, 22,30. Sunnuntaisin Hiihinasta joka täysi- ja puolitunti 10—22, Aulangolta joka puoli- ja täysitunti 10,30—22,30.

Linja-autoja tilattavissa retkeilytarkoituksiin. Puh. kaupungissa 721, Aulangolla 75.

J. Vekka.

Linja-auto: Asema—Kauppatori—Poltinaho—Ahveniston parantola.

Kuljettaa matkustajia, matka- ja pakettitavaraa. Kulkuvuorot joka päivä. Parantolan kulkuvuorot merkitty*. Lähtee Hämeenlinnan asemalta matkustaja-junien saavuttua.

Lähtee Asemalta 7,25, 7,50, 9,50, *12,00, *12,55, *14,55, 16,10, *16,35, *17,45, 18,35, *20,25, 21,30.

* Kauppatorilta 7,30, 7,55, 9,55, *12,05, *13,00, *15,00, 16,15, *16,40, *17,50, 18,40, *20,30, 21,35.

* Poltinaholta 7,35, 8,00, 10,00, *12,10, *13,05, *15,05, 16,20, *16,45, *17,55, 18,45, *20,35, 21,40.

Saapuu Ahveniston Parantolaan *12,15, *13,10, *15,10, *16,50, *18,00, *20,40.

Lähtee Ahveniston Parantolasta *9,20, *12,25, *14,30, *15,40, *17,20, *18,05, *21,00.

* Poltinaholta 7,00, 7,35, *9,25, 11,35, *12,30, *14,35, *15,45, 16,20, *17,25, *18,10, 20,05, *21,05.

* Kauppatorilta 7,10, 7,40, *9,35, 11,45, *12,40, *14,45, *15,55, 16,25, *17,35, *18,20, 20,15, *21,15.

Saapuu Asemalle 7,15, 7,45, *9,40, 11,50, *12,45, *14,50, *16,00, 16,30, *17,40, *18,25, 20,20, *21,20.

Saapuu Hämeenlinnan asemalle noin 10 minuuttia ennen junien lähtöä.

Lisävuorot sunnuntaina ja juhlapäivinä:

Lähtee Kauppatorilta 13,45, saapuu 15,25.

* Parantolasta 13,55, * 15,15.

Tilauksesta erikoismatkoja, 20 ja 23 hengen autoilla.

Niilo Tallqvist, Hämeenlinna, Puh. 315.

s/s Vanajavesi.

Kulkuvuorot 1934:

Lähtee Valkeakoskelta 5,20, saapuu Hämeenlinnaan 9,15

Lähtee Hämeenlinnasta 13,05, saapuu Valkeakoskelle 17,00.

Poikkeaa välillä oleville laitureille. Kariniemeen ainoastaan tiistaisin ja perjantaisin. Laivaa saa tilata tunti- ja huviajolle. Puh. 593.

Omistajat.

KOKOVARAISTA SÄÄSTÖPANKKIA

Oma talo torin varrella.

etsiessänne löydätte sen
tästä talosta.

**HÄMEENLINNAN
SUOMALAINEN
SÄÄSTÖPANKKI**

HÄMEENLINNAN KAUPUNGIN SÄÄSTÖPANKKI

Perustettu 1843.

OSOITE: RAATIHUONEENKATU 7, PUHELIN 177

SUOMALAINEN KIRJAKAUPPA O.Y. Hämeenlinna
Puh. 206.

HJ. SALON KULTASEPÄNLIIKE

HÄMEENLINNASSA — PUHELIN 338

Alallaan suurin ja parhaiten lajiteltu varasto paikkakunnalla

KAUPUNGINHOTELLI

HÄMEENLINNA

Rauhankatu 3, Paavonkulma.

Puhelimet 59 ja 159.

*Suosittellee
ensiluokkaisia
matkustajahuoneita
ja ravintolaa.*

*Alallaan monipuolisin
liike paikkakunnalla*

KEMIKAALI-AITTA

Kirkkopuistoa vastapäätä.

Puhelin 173.

Arv. matkailijat!

Asiantuntemuksella ja edullisilla hinnoilla tarjoaa liik-
keemme Teille palvelustaan.

T:mi L. A. Lönnrot
(Omist. Veljekset Lönnrot)

Kello- ja kultasepäneliike
Hämeenlinna

Raatihuoneenkatu 13, puhelin 148.

VIIPURINTIEN AUTOHALLIT

Ajanmukainen auto- ja
kumikorjaamo.

Liikkeen puhelin 741.

Kaikkina vuorokauden
aikoina.

Puhutaan:

ruotsia, saksaa ja ranskaa.

EDV. KAUPPISEN

mallas- ja virvoitusjuomatehtaan hyväksi tunnettua

III luokan olutta

sekä

virvoitusjuomia

suositellaan.

Auto- ja Konekorjaamo
H. B. LUOTO

Puhelin 737.

HÄMEENLINNA

Rauhankatu 10.

Kumikorjaamo Häme

Hämeenlinna

Palokunnank. 5, puh. 793 ja 802.

Suurin ja ajanmukaisin
korjaamo paikka-
kunnalla.

Monipuolisin rengas-
varasto.

Arv. autoilijoille suositellaan Standard-bensiini-
asemaa Hämeenlinnassa Rantatorin varrella.
Siellä on saatavissa

STANDARD-bensiiniä,
STANDARD- ja **AUTOL**-
voiteluöljyä sekä erilaisia autotarvikkeita.

Auton pesuja ja voiteluja suoritetaan huo-
lella kohtuullisiin hintoihin.

OSAKEYHTIÖ A. GUST. SKOGSTER

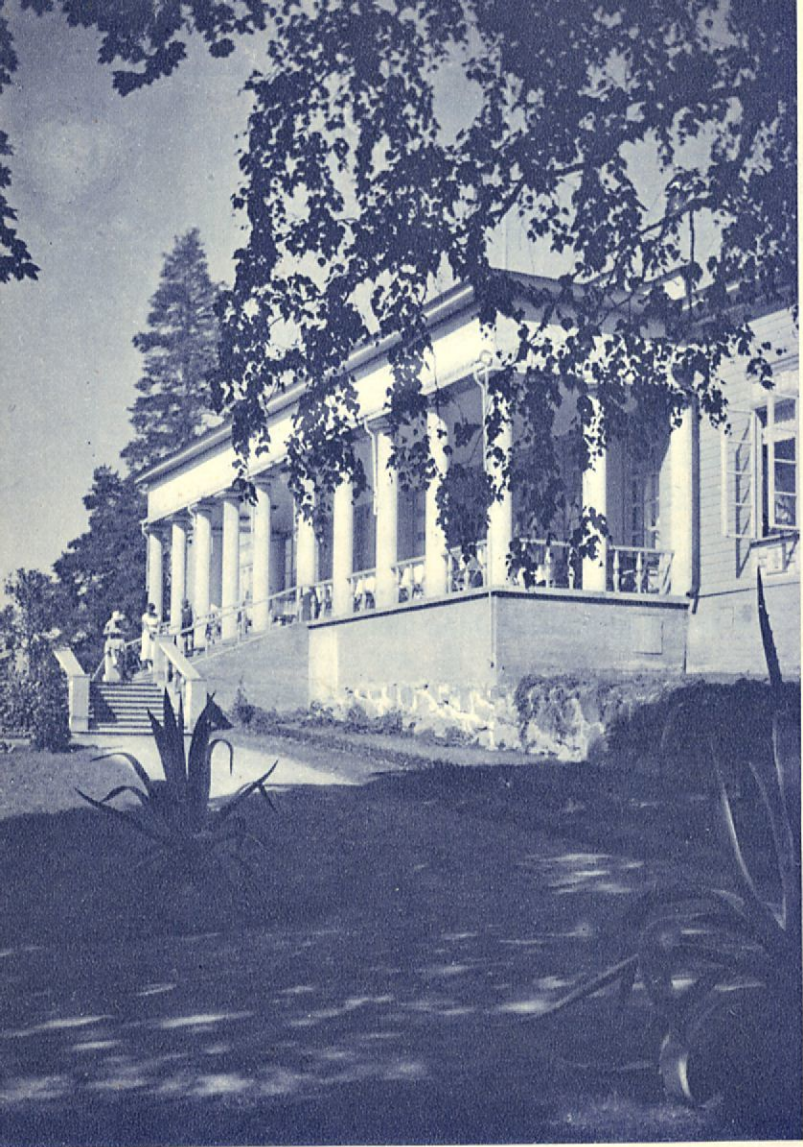
RYTKÖSEN

KIRJA- JA PAPERIKAUPPA
VALOKUVATARPEISTO
LELUKAUPPA

PUHELIN

57

AULANKO

Hämeen helmi

HOTELLI ja RAVINTOLA Puh. 75 ja 77